

Prof. Jeffrey D. Sachs

Jeffrey D. Sachs Columbia Üniversitesi'nde Sürdürülebilir Kalkınma, Sağlık Politikaları ve Yönetimi Profesörü ve Yeryüzü Enstitüsü Direktörüdür. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı'nın da direktörüdür.

Trump, doları yerinden edecek

Birkaç yıl içinde Trump'ın uçarı politikaları ve pervasız ticaret savaşları ve yaptırımları ABD ekonomisine zarar verecek ve küresel finans sisteminde doların rolünü zayıflatacak. Dünyadaki şirketlerin ve hükümetlerin Wall Street yerine Shanghai'ya koşmasına ve Yuan tahvilleri ihraç etmesine ne kadar zaman kaldı dersiniz?

1 965 yılında o zamanın Fransa Maliye Bakanı Valéry Giscard d'Estaing ABD'nin doların en çok kullanılan rezerv para birimi olmasından sağladığı faydalar için "fahiş bir imtiyaz" demişti. Euro'nun ve Çin Yuanı'nın rakip rezerv para birimleri olarak yükselişi bu faydaları azaltıyor. Ve şimdi de ABD Başkanı Donald Trump'ın yanlış yönlendirilen ticaret savaşları ve İran karşıtı yaptırımlar dolardan uzaklaşma trendini hızlandıracak.

Dolar uluslararası işlemlerdeki para işlevini sağlamak konusunda diğer tüm para birimlerinin önünde. Uluslararası ticaret için en önemli hesap (faturalama) birimi. Uluslararası ödemeler için kullanılan ana para birimi. Dünyadaki merkez bankalarının ana depolama değeri. ABD Merkez Bankası 2008 finansal paniğinde olduğu gibi, bugün de kredi konusunda nihai merci gibi davranıyor. Ama Fed'in kendi hatalarının 2008 krizinin patlak vermesine yardımcı olduğunu da kabul etmeliyiz. Ve dolar şirket ve hükümetlerin dış borçlarında da aslan payına sahip olan ana finansman para birimi.

Tüm bu alanlarda doların ağırlığı ABD'nin dünya ekonomisindeki payının üzerinde. ABD şu anda piyasa fiyatları üzerinden küresel hasılanın yüzde 22'sini oluşturuyor ve satın alma paritesine göre bu oran yüzde 15.

Fakat dolar sınır ötesi faturaların, rezervlerin, ödemelerin, likiditenin ve finansmanın yarısından fazlasını oluşturuyor. Euro, doların en büyük rakibi. Çin Yuanı ise açık arayla üçüncü sırada.

ABD ekonomik fayda sağlıyor

Doların para birimi anlamındaki gücü sayesinde ABD üç önemli ekonomik fayda sağlıyor. Birincisi yurt dışından dolarla borçlanabilme imkanı. Bir hükümet yabancı bir para birimi ile borçlandığında iflas edebilir, ama kendi para biriminde borçlandığında böyle bir şey olmaz. Daha genel olarak söyleyecek olursak, doların uluslararası rolü, ABD hazinesinin çok daha bol bir likidite ve daha düşük faiz oranlarıyla borçlanabilmesini sağlıyor.

İkinci bir avantaj ise bankacılık sektöründe. ABD, daha da net olmak

Dolar, dünyada geniş çapta kullanılıyor, çünkü en elverişli, en düşük maliyetli ve en güvenli hesap birimi, takas aracı ve değer saklama aracı. Fakat vazgeçilmez değil. ABD'nin parasal kahyâlığı son yıllarda kötü tökezledi ve Trump'ın yanlış yönetimi doların hakimiyetinin sonuna gelişini hızlandırabilir.

gerekirse Wall Street, dünyanın geri kalanına sattığı bankacılık hizmetlerinden ciddi bir gelir elde ediyor. Üçüncü bir avantaj ise mevzuat denetiminde. ABD dünyanın en önemli ödeme sistemlerini ya doğrudan yönetiyor ya da yönetimine ortak. Bu da ABD'nin terör, uyuşturucu ticareti, yasadışı silah satışı, vergi kaçırma ve diğer yasadışı faaliyetlere bağlı fonların akışını izleme ve sınırlama imkanı sağlıyor.

Tabii tüm bu faydalar ABD'nin dünyada yüksek kalite parasal hizmetler sağlamasına bağlı. Dolar geniş çapta kullanılıyor çünkü en elverişli, en düşük maliyetli ve en güvenli hesap birimi, takas aracı ve değer saklama aracı. Fakat vazgeçilmez değil. ABD'nin parasal kahyâlığı son yıllarda kötü tökezledi ve Trump'ın yanlış yönetimi doların hakimiyetinin sonuna gelişini hızlandırabilir.

1960'larda ABD'nin yanlış mali ve para politikaları sonucu, Başkan Richard Nixon hükümetinin tek taraflı olarak yabancı merkez bankalarının dolarlarını altın şeklinde alabileceklerini duyurmasıyla, dolar temelli Bretton Woods sabit döviz rejiminin 1971 yılı Ağustos ayında yıkılmasına neden olmuştu.

Dolar temelli sistemin yıkılmasının ardından ABD ve Avrupa'da yüksek enflasyonlu bir on yıl yaşandı ve sonrasında 1980'lerin başında ABD'de sert ve maliyetli bir dezenflasyon yaşandı. Dolar-daki çalkantı Avrupa'yı 1993 yılında parasal bir birliğe doğru adım atmaya iten en önemli etkendi ve 1999'da Euro tedavüle girdi.

Yine benzer şekilde ABD'nin 1997 Asya krizinde izlediği yanlış politikaları Çin'in Yuan'ı uluslararası bir para birimi hale getirmeye başlaması konusunda ikna olmasını sağladı. 2008'de patlak veren ve Wall Street'te başlayan küresel finansal kriz hızlı bir şekilde dünya geneline yayıldı çünkü bankalar arası likidite kesildi. Yine bu yaşananlar da dünyayı dolardan rakip para birimlerine yaklaştırdı.

Gayrimeşru ticaret savaşları

Bugün Trump'un gayrimeşru ticaret savaşları ve yaptırım politikaları bu trendi kesinlikle yeniden güçlendirecek. Brexit'in Londra Finans Merkezi'ni etkilemesi gibi, Trump'ın "Önce Amerika" ticaret ve mali politikaları doların etkisini ve New York'un küresel finans merkezi rolünü zayıflatacak.

Trump'ın uluslararası ekonomi politikalarının en büyük sonuçlara yol açacak olanı ve en yanlış olanı Çin'le giderek büyüyen ticaret savaşı ve İran'a yaptırımların tekrar uygulamaya başlanması. Ticaret savaşı Trump hükümetinin, Çin'in ihracatlarına ket vurarak

ve batı teknolojilerine erişimini sınırlayarak ekonomik yükselişini yavaşlatmak için giriştiği hoyrat ve anlamsız bir girişim. Fakat ABD gümrük vergileri ve gümrük vergisiz ticaret bariyerleri Çin'in büyümesini kısa vadede kesintiye uğratsa da bunlar uzun vadeli trendi değiştiremeyecek. Muhtemelen bu gelişmeler Çin'in ABD finansman ve ticaretine olan kısmi bağımlılıktan kurtulma konusundaki kararlılığını destekleyecek. Bu da Çin otoritelerinin askeri yatırımlarını ikiye katlamasına, son teknolojilere ağır yatırımlar yapmasına ve dolar sistemine alternatif olarak yuan temelli küresel bir ödeme sistemi yaratmasına neden olacak.

Dolar kısa vadede güçlü kalacak

Trump'ın 2015 İran nükleer anlaşmasından geri çekilmesi ve yaptırımları tekrar uygulamaya başlaması da aynı şekilde doların uluslararası rolüne zarar verecek. İran'a yaptırım uygulamak ülkeye karşı uygulanan küresel politikaların tam tersi. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi oy birliğiyle nükleer anlaşmayı destekleme ve İran'la ekonomik ilişkileri düzeltme kararı aldı. Çin ve Avrupa Birliği liderliğinde diğer ülkeler şimdi ABD yaptırımlarından kaçmanın yollarını arıyacak, özellikle de dolar ödeme sistemlerinden kaçınarak.

Örneğin, Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas, geçtiğimiz günlerde Almanya'nın ABD'den bağımsız bir Avrupa ödemeler sistemi kurulmasını istediğini duyurdu. Maas'a göre "Avrupa'nın ABD'den bağımsız, ödeme kanalları, Avrupa Para Fonu ve bağımsız bir SWIFT sistemi oluşturarak bağımsızlığını güçlendirmesi kaçınılmaz" (SWIFT bankalar arası ödemeler için küresel mesajlaşma sistemini yöneten kuruluş).

Şimdiye kadar ABD'li iş dünyası liderleri kendilerini kurumsal vergi muhafiyetleri ve deregülasyonla sevindiren Trump'ı destekledi. Artan bütçe açıklarına rağmen, vergi kesintilerinin ABD'de tüketimi artırması ve yurt dışından sermaye çekilmesini destekleyen artan faiz oranlarıyla dolar kısa vadede güçlü kalmaya devam edecek.

Fakat birkaç yıl içinde Trump'ın uçarı politikaları ve pervasız ticaret savaşları ve yaptırımları ABD ekonomisine zarar verecek ve küresel finans sisteminde doların rolünü zayıflatacak. Dünyadaki şirketlerin ve hükümetlerin Wall Street yerine Shanghai'ya koşmasına ve Yuan tahvilleri ihraç etmesine ne kadar zaman kaldı dersiniz?